

НАРОДНИ МУЗЕЈ — БЕОГРАД

ИЗЛОЖБЕ У БЕОГРАДУ 1904—1911

огласи / каталoшки подаци / прикази / критике

II

БЕОГРАД • МСМХС

Прва изложба српских уметника „Лада“.
Београд, Павиљон Пољопривредног друштва, април 1906.
Излажу: П. Раносовић, Р. Вукановић, Б. Вукановић, Н. Петровић,
Ђ. Јовановић, П. Вучетић, Д. Павловић, Ђ. Трифуновић, К. Војновић.

---

117. *Београдске Новине* за 1906, бр. 93, објављују вест да је на први дан Ускрса краљ отворио у просторијама Српског пољопривредног друштва изложбу српских уметника „Лада“.

СЛИКАРСКА ИЗЛОЖБА

Први дан Ускрса отворио је Њ. В. Краљ, у присуству министра унутрашњих дела и народне привреде, и много одлична света, прву у нас изложбу радова српских уметника, сликара и вајара. Изложбени павиљон Српскога пољопривредног друштва подељен је у неколико одељења, за свакога уметника, и тако згодно удешен, да светлост, колико је то могуће, право пада. На изложби су изложени радови Мурата, Трифуновића, Д. Павловића, Вукановића, Вукановићке, Раносовића, Пашка Вучетића, Ђоке Јовановића, Војновића и Надежде Петровићеве. На изложби има неколико красних предмета, као што су неки Јовановићеви радови и Вукановићева слика Како се моли Богу, а има и таквих, којима баш није место на изложби. Изложба је до сада била добро похођена. Препоручујемо је пажњи Београђана.

Београдске Новине, 4. Април 1906. год., XII, Број 93.

118. Приказ изложбе уметничке групе „Лада“ у Новом Покрету за 1906, бр. 50, потписан иницијалом „В“.

СА УМЕТНИЧКЕ ИЗЛОЖБЕ

Српска уметничка група „Лада“ приредила је Београђанима прву своју изложбу у вајарским и сликарским предметима.

Стварање ове уметничке заједнице, која носи име „Лада“, поздрављено је у своје време веома одушевљено, јер таквих удружења већ одавно има у свима културним државама.

Овome удружењу главни је циљ зближење свију југословенских уметника, развијање уметности и стварање прилика да се постепено развија уметнички укус и уживање у лепоме и код шире публике.

Председник те уметничке заједнице, вредни г. Ђока Јовановић, вајар, постарао се, мимо свију недаћа и сиротиње (нарочито за ове ствари) да уз припомоћ г. Вукановића, сликара, пружи нама прилике, да се који тренутак са уживањем задржимо пред уметничким радовима како вајарског длета тако и пред кичицом сликареве уметности.

На изложби су највише изложени предмети г. Јовановића, вајара. О његовим радовима можемо рећи ово: онај кога Париски Салон одликује уметничком наградом, он је уметник.

Г. Јовановић је већ неколико пута одликован — дакле заслужује име правог уметника. Без разлике сви су му изложени предмети од несумњиве вредности, и поједини рељефи и бисте и медаљони. Нарочито су уметнички израђене бисте Кара-Ђорђева и група Кара-Ђорђе и Милош; „Пољско цвеће“ јако подсећа на Јанка; Престолонаследников рељеф врло је живо израђен.

Штета што су оне веће групе биле рђаво осветљене, те их публика која је по подне долазила није могла лепо видети. Међу њима је биста Саве Текелије — најновији рад г. Јовановића.

Г. Мурат, наш омиљени уметник сликар, имао је доста својих радова. Жалим што немам уметничког васпитања па да опишем ону милину коју осетих посматрајући оне три дивне, пуне нежности слике: „На води“ (по Дантеовим стиховима), „Вечер“ и „Гробље на Лападу“ (Шуњ).

Г. Вукановић је такође имао много радова и студија. Најлепши је портре „једна госпођа и молитва“.

Изложено је и неколико слика скоро преминулог сликара Ђ. Трифуновића, и свако се од посетилаца морао инстинктивно задржати пред уметнички израђеном студијом „старица“.

Млади г. Павловић изложио је неколико лепих студија.

Г. П. Вучетићев портре г. Св. Јакшића и Драгутина Илића веома су добро и погођени и израђени.

Одељење г-ђе Вукановићке однело је победу. Све је уметнички израђено. Не знате која је слика од које лепша: да ли „после купања“ или они портрети, или оно цвеће у вазнама или онај дивни предео из Раковице. Сви су се посетиоци у њеном одељењу најдуже задржали, и најпријатније осећали.

Постоји још једно одељење, али ме је страх да га поменем. Рекох да немам ни мало школовано уметничко око, али ипак зато и ми обични умемо, од природе бар, да разликујемо и кажемо шта је лепо, ружно, дивно или страшно!

Јест, постоји у том павиљону и једно одељење у које кад уђете ви и нехотице почнете погледом од слике са слике да бежите, јер вас оне штитају, гребу за очи. Код прве, одмах при уласку, немате храбрости ни тренутка да се задржите. Ако погледате другу „на трлу“ (тако пише) морате запитати првог до вас: „какав ли се ово „болтација“ што је поманиао те сву вуницу у каламбур измешао и по земљи побацио“. Трећа вам личи на неку женску утвар. Стегла нешто па не да, ваљда хоће неко да јој узме и жури је. Тако се ређају четврта, пета, „за разбојем“, „просјак“, „студија“ ит.д., али

ви и ако прочитате шта пише опет не знате шта је; тражите, гледате да није то погрешно цедуља стављена. И баш тако блудећи очима по дуваровима, један господин излазећи рече:

„Ја не знам шта је све ово? Ко ме је уопште хтео одбор са овим „сликама“ да се подмене: нама — публици или њима — уметницима?”

Ја мислим да је то подсмех само оном павиљону и уметницима који су у њима заступљени.

Пада у очи да нису сви наши уметници на тој првој „Ладиној“ изложби заступљени.

Г. Убавкић рече на самој изложби, да није то учинио због краткоће времена, јер није извештен на време.

В.

Нови Покрет, Београд, 9. Април 1906, I, Број 50.

119. *Нови Покрет* за 1906, бр. 51 извештава своје читаоце да приказ изложбе „Ладе“ из претходног броја није оцена стручњака и да ће у неком од следећих бројева дати стручнију оцену.

СА СЛИКАРСКЕ ИЗЛОЖБЕ

У прошлом броју донели смо једно мишљење са Уметничке Изложбе уметничке групе „Лада“.

То смо пустили у лист као израз ширег јавног мњења, јер писац није ни сликар, ни стручњак за оцену тих ствари. Ипак оно показује доста правилних погледа и оцене радова, и ако има где где и мишљења, која ми не делимо. Ми ћемо у једном од идућих бројева донети и стручну оцену о свима изложеним сликама.

Нови Покрет, Београд, 10. Април 1906, I, Број 51.

120. *Видело* за 1906, бр. 7. доноси мишљење о првој изложби групе уметника „Лада“, потписано са псеудонимом „Коређо“. (Бож. С. Николајевић).

КЊИЖЕВНО-УМЕТНИЧКА КРОНИКА

Удружење наших уметника „Лада“ приредило је своју прву изложбу у Београду — једну скромну, али симпатичну изложбу онога, што се за кратко време и под непоновљеним околностима могло код нас постићи у том правцу. Боље ствари захтевају више слободна времена, мање материјалних брига и незгода. Србија треба да

буде на чисто са тим, да њени уметници најгоре стоје. У земљи где се купци уметничких радова на прсте броје, где је двеста динара за једну слику позамашна цена, и где, на послетку, први уметници предају „слободно-ручно цртане“ и краснопис по гимназијама — права ће уметност увек гегати на штаци. Али је ова жалосна истина сваком тако добро позната, да је чак и као увод излишна.

Прећи ћемо одмах на изложене радове. Има их деведесет и пет, а смештени су у осам малих одељења, тако да су поједине веће слике донекле прилепљене на зиду. Главно је да им је махом погођен положај према дневној светлости, те се даду тачно посматрати. Победу је, чини ми се, однео Марко Мурат. Три су му ствари нарочито добре: портрет дум-Андре, са лепо распоређеном светлошћу по лицу (бр. 7), поетична и спокојна слика тихог вечера (2) и сунтон на Жуљу (гробље на Лопуду). То је на изложби прва по реду слика, а прва и по вредности. Треба је само узети по целокупном утиску и покушати унети се у свечану тишину уоченог момента, у нечујни, прозрачни сумрак јужњачке вечери, који је запрашио гаравим крилом дрвеће и цвеће вечнога боравишта. На овој слици Муратовој има добра количина оне сањалачке поезије, која лежи расута по Беклиновом „Мртвачком Острву“ и „Јеврејском Гробљу“ великога пејсажисте Рајсдала.

Вукановићеве слике нису мање занимљиве. Од њих се истичу: један портрет младе, бујне деколтоване женице, рађен у пастелу (бр. 33), и повећа троделна слика на којој су приказани мојсијевци, хришћани и мухамеданци при молитви (30). Групе се одликују тачном карактеристиком ликова и живахношћу радње; нарочито је хришћанска скрушеност у средини леп контраст немирној, гласној молитви израиљаца, лево, и фанатичном клањању правоверних, десно. Светлост је бачена на слику из пуне руке, па се ту разбила у хладне и топле тонове.

Г-ђа Вукановићка има такође два-три добра рада, као што су: соба у пролетњем сунцу (бр. 59), портрет насмејане девојчице (62), и једна партија близу Кошутњака, под раскошном светлошћу сазрелог пролећа (66). Затим долази Вучетић са неколико пријатних, импресионистичких студија: портрет (бр. 45), нага жена у ноћи (47), Пироћанчева вила (49), ит.д.; Раносовић са нешто наивним, али ипак радо гледаним мотивима са села и, на послетку, неколико почетничких радова, међу којима је најбољи портрет једне старице (бр. 88), од талентованог и сада већ покојног Ђорђа Трифуновића.

Вајарски прилошци Ђ. Јовановића не уступају сликарским. Има их врло срећно успелих, нпр враголаста биста малог Мирка (бр. 26), затим медаљон Јанка Веселиновића (22), апотеоза његовом „пољском цвећу“ (14), и неколико модела у гипсу (Карађорђе, Текелија).

Жао нам је што, завршавајући овај ужурбани и на дохват писани приказ, нисмо у стању рећи коју реч похвале и радовима Г-ђице Надежде Петровићеве. Она има много љубави за уметност, а испала је најслабија на изложби. Можда то долази отуда, што јој ниједан рад није довршен, но је остао у врло примитивној ски-

ци. Изгледа да Г-ђица Петровићева више полаже на количину, него на каквоћу, и да смеће с ума да се на свакој сликарској радњи морају удружене јављати ове ствари: тачан цртеж, управо форма, која представља граматику сликарства, и боје које уносе душу у линије. Може сликар полагати већу пажњу на ово друго, али не сме ни прво занемарити у толикој мери, као што је учинила Г-ђица Петровићева. У осталом, ми се надамо да ће она о том водити у будуће више рачуна.

Изложба је, дакле, углавном пожњела добар успех. Могло је свакако и више и бољих ствари бити, али — зими не цветају руже и љубичице.

Коређо

Видело, Београд, 10. Април 1906, XVIII, Број 7.

121. Исцрпан извештај са прве изложбе „Ладе“ објављен у *Вечерњим Новостима* од 10. IV 1906, потписан са „Черинија“.

СА НАШЕ СЛИКАРСКЕ ИЗЛОЖБЕ

Сва три дана ускршњих празника имали смо прилике да уживамо у новости које су нам приредили овд. наши сликари г.г. Риста и Бета Вукановић, Марко Мурат, Пашко Вучетић и изредни наш вајар Ђока Јовановић.

Сад пошто су празници прошли ми се лаћамо да изнесемо утиске које су на нас учинили и оставили њихови радови.

Изложба њихових ствари била је у павиљону Српско Пољопривредног Друштва и груписана овако.

Одмах на улазу стајала је велика Карађорђева статуа, вајарски рад г. Јовановићев ствар красна и брижљиво израђена.

Десно од улаза било је одељење г. Марка Мурата испуњено потпуно новим г. Муратовим радовима.

Сем неколико портрета била су и два аутопортрета самог г. Мурата и који су се нарочито истицали својом пажљивом и вештом израдом. Од свију његових ствари они су најбољи.

Одељење г-ђе Бете Вукановић не чини рђавији утисак од Муратовог.

И оно показује сву сликарску вештину, удружену са особитом пажљивошћу, која је женама већ и иначе урођена, и са којом су сви радови њени до ситнице изведени. Ма који њен рад да узмете, ма пред ким да станете мора вам се допадати и изазвати поштовање не само према сликарској уметности него и према самој уметници.

Но и ако је све лепо, ми ипак издвајамо две ствари, које се нама веома свиђају.

Те две ствари јесу: она велика („после купања“) у којој је приказана физичка лепота, и слика на којој је израђен сунчев рефлекс.

Ова друга слика чини још лепши утисак.

Одељење Г. Ристе Вукановића није мање занимљиво и од мање вредности од осталих. Његови радови су тако исто солидни и показују несумњив уметнички укус и способност. Од свију радова нарочито је на нас оставио леп, или боље да признамо ванредни утисак она религиозна триплика — она велика слика у којој је израђен психички моменат Јеврејина, Хришћанина и Мухамеданца при молитви.

Г. Вукановић и остале ствари не остављају слабији утисак, али ова даје особит. Некако изазива и код највећег атеисте, не само пажњу него и поштовање.

Ни г. Вучетићево одељење није мање занимљиво ни слабије вредности од осталих. Оно привлачи још и самим употребљеним бојама које су за око многих, који нису били на изложбама у Бечу, Минхену и т.д. потпуно нове. Оно што код г. Вучетића нарочито претеже јесте добра техника и промишљени потези. Али оно што смо осетили код Г. Мурата заман смо тражили код њега. Његове ствари лепе су, пријатне за око, али доста хладне. Оне више личе на радове каквог вештака у сликарству, него на сликара песника.

Од његових радова особито су красни: портре г. Драг. Илића и студија „голо“.

Но и ако сликарске ствари ценимо може се рећи религиозним поштовањем, ипак скулптура изазива код нас бескрајно дивљење.

Зато пред одељењем г. Ђоке Јовановића (он је додуше са неколико радова био у сваком одељењу) стали смо са особитом пажњом и мирноћом.

За његове ствари можемо да кажемо да су све особите — па да ипак не претерамо. Нарочито група у бронзи Кара-Ђорђе и Милош.

Кад смо ту групу видели ми смо се сетили наше општине и решења тад општинског одбора, а кад смо се сетили ми смо се насмејали и плунули смо — што је почео да тргује династичношћу.

Но тај одбор заборавио је нешто што је најглавније: заборавио је да странци када буду дошли у нашу варош неће питати какав имамо општински одбор, већ колико имамо споменика нашим познатим људима.

Одбор је и ово заборавио: да се култура једне земље не цени по општинским одборницима већ поред осталог и по тим споменицима.

Него кад смо већ почели да говоримо о томе да поменемо и овај епизод.

Били смо у Франкфурту. Кочијаш који нас је возио показивао је врхом од бича на споменике и тумачио чији су.

Али тај кочијаш који би могао сигурни смо да одржи предавање нашем одбору и садашњем као и прошлом шта значе споменици — није нам показао бичем ни једног одборника франкфуртске општине.

А шта то значи? Значи да споменици више вреде од чланова општинског одбора.

Наши бивши и садашњи општински одборници могу неверовати (пошто нису били даље од баре Венеције) али ово је тако било. То ће им потврдити сваки ко је путовао.

Него ми се мало удаљисмо од ствари. Но не мари. Може бити да ће г. Макро Стојановић, адвокат, опет покушати да затражи одобрење општинског одбора за подизање овог споменика, па бар нека зна ако не каквог су образовања одборници на страни, а оно бар — кочијаша. Одбор садашњи ваљда после овог неће допустити да га посрами један франкфуртски кочијаш.

Опет понављамо: група Карађорђе и Милош особита је и желимо да је што пре видимо на ономе скверу према улазу на шеталиште ка Великом Калемегдану. Ово још и стога, што се Краљу особито допала.

И сем ове групе и остали радови г. Ђоке Јовановића показују дар и укус једног окретног и способног вајара — уметника.

Између ових добрих радова видели смо два или три рада покојног Тривуновића.

Они су не само тачни но изазивају велико допадање код гледалаца.

Покојник је имао све црте великог сликара — али смрт нам га оте пре него што смо се могли да упознамо потпуно са његовом душом.

Сем ових сликара изложили су своје радове и г. Петар Раносовић и г-ца Надежда Петровић овдашња.

Ко год је год стао у њихово одељење он ако се није насмејао, он је био љут што су где им није место. Они не само што немају ни искре дара, него не знају ни најосновније захтеве сликарства.

Нарочито је г-ца Петровићева у томе зацрнила. И ви се пред њеним радовима питате: јесу ли ово радови каквог детета од две године, или личности на коју је српска држава потрошила 16.000 динара.

Па ипак је госпођица имала смелости да се изложи!

Овде би могли да учинимо једну примедбу.

Већина радова је готово голо копирање природе или човека, сем г. Вукановићевог религиозног триплекса. Но то не сме да буде. Прави сликари то (не) раде тако. Они гледају да изнесу човека у његовој психичкој страни или какву идеју.

Зато би желели да идуће изложбе видимо и симболизам у нашем сликарству.

Он не само што је модеран него је чак и средство које ће нас увек дуже задржати код неке слике да је посматрамо.

Још и ово.

Српска држава требала би да новчано потпомогне наше сликаре.

Ово би могла учинити тако што би боље слике откупила за свој музеј.

Јер мора се признати да наши сликари не могу са 2.000 динара и да живе и да купују материјал за израду својих сликарских творевина. Напослетку кад је могла за комисије да слупа толике сто-

тине хиљада динара, моћиће ваљда да да нешто и на сликарство које је од многог чега и боље и корисније.

Ето то су наши утисци о овој сликарској изложби коју београдска интересна публика није посетила онако како би требала.

Сигурно није јој дала Калемегданска прашина.

Черини

Вечерње Новости бр. 98, 10. априла 1906. године.

122. Приказ прве изложбе групе „Лада“ у Правди од 14. IV 1906.

СА ИЗЛОЖБЕ СРПСКОГ УМЕТНИЧКОГ ДРУШТВА „ЛАДА“

На први дан Ускрса ове године скоро нечујно десио се један догађај, који може бити врло значајан за развитак српске уметности. Тога дана отворен је у павиљону пољопривредног друштва први „салон“, прва периодична уметничка изложба у Београду. Без обзира на каквоћу и количину изложених радова, ми већ сам тај факт сматрамо као један несумњив културни добитак, и изјављујемо друштву „Лада“ које је ову изложбу приредило захвалност и признање на труду и прегаоштву око унапређења уметности.

Ми ћемо у једном од идућих бројева нашега листа донети детаљан извештај са те интересантне изложбе, а сада сматрамо за потребно да учинимо још одмах неколико општих напомена, које треба учинити.

Пре свега имамо да учинимо једну замерку уметницима, који су изложбу приредили: на изложби нису заступљени сви српски уметници. Ми жалимо нарочито одсуство двојице од њих, чији би таленат без сумње јако подигао вредност целе изложбе: г.г. Павла Јовановића и Уроша Предића. Ако су и та два сликара звата, па се нису могли или нису хтели одазвати, онда се приређивачима наравно нема шта пребацити, али ако нису звати онда је то врло велика погрешка. У толико је већа, што у колико је нама познато није било јавног општег позива на излагање.

Тог позива међутим требало је бити. Јер само тако би ова изложба могла да добије онај карактер и значај, који треба да има.

На другом месту имамо да изјавимо да ми сматрамо, да је погрешно, што су се приређивачи ове изложбе ограничили само на српске уметнике. Наравно да се морало у првом реду на њих рачунати, али је ваљало позвати и хрватске, бугарске и словеначке уметнике, па би можда и који од њих учествовао у изложби. Југословенску изложбу, која је пре две године одржана у Београду, не треба сматрати као један изузетан догађај. Та је изложба била један срећан догађај, који нам је показао прави пут којим ваља ићи стварајући српску уметност. Југословенски народи још су и сувише нејаки да могу скоро сваки имати своју уметност. Они су за то и сувише слаби и бројно и културом и богатством. Али зато могу

врло брзо имати једну заједничку Југословенску уметност, у којој би се заједници сваки члан најуспешније развијао. Ми се надамо да то наши уметници схватају, и сматрамо ово ограничење на српске уметнике, само као знак скромности и недовољности материјалних средстава за једну општу изложбу.

Кад смо већ поменули то тугаљиво питање материјалних средстава, да учинимо још неке напомене.

Локал у коме је смештена изложба врло је незгодан за тај циљ. Он је пре свега мали, затим је на незгодном месту, и најпосе врло га тешко удесити за изложбу. Крајње је време да Београд добије један нарочити локал за овакве изложбе. Ми знамо да је друштво „Лада“ апсолутно изван могућности да такву зграду подигне, а знамо да се тога ради не може апелирати ни на државу. Али то би требало да учини општина београдска. То је она дужна да учини као престоничка општина, а то јој налажу и интерес и потребе њених грађана.

Општина би требало да потпомаже у осталом и директно овакве изложбе откупом појединих уметничких радова. То истина треба да ради и држава, али општини не треба то ништа да смета, што држава не врши своју дужност. Општина нека врши своју. Београд је најкултурнији град у Српству, и његова општина мора предњачити и самој држави у потпомагању културних институција. Ми се надамо да ће садашња општина правилно схватити своју дужност у том погледу.

То су напомене које смо сматрали за потребно да учинимо, пре но што бисмо детаљније проговорили о овој изложби. О самој изложби и о изложеним уметничким радовима проговоримо у идућем чланку. Сматрали смо да неће бити од штете за нашу уметност ако направимо овај увод.

Правда, Београд, 14. Април 1902. год., Број 99.

123. *Нова Искра* за 1906, бр. 6: приказ прве изложбе групе „Лада“ с подписом „Г. П. Ив.“ (Герасим П. Ивезић).

КРОЗ СЛИКАРСКЕ ИЗЛОЖБЕ

Драги уреднице,

Чини ми се да ће најзгодније бити ако ти своје извештаје са сликарских изложба пошаљем уједно, и то као писмо: за нашу „Ладу“ сам и сувише задоцнио, а све су Бечке пре неколико дана затворене! Па онда, и из других разлога много ми је угодније овако учинити: у истинску објективност, а при сликарским изложбама напосе, ја ионако много не верујем, те ми је у писму лашње бити „искрен“; мимо то ја имам и властитих узрока да ти извештаје пошљем у овакоме облику.

Ја сам ти још о проласку кроз Београд рекао, да је *Српски Салон* (како једне новине нашу изложбу назваше!) на мене учинио ин тото један мучан утисак! Нигде ја нисам видео да је некакав „магични прутих воље и преданости послу“ заиста „врло лепо уде-сио Павиљон Пољопривреднога Друштва“ и „трансформирао га, у довољан број компартимана одвојио, спретне коридоре успоставио, обилату светлост дана која је кроз многобројна стакла до извесне мере и индискретно у одељења улазила, он је на један ингениозан начин компомирао и јудициозно распоредио — тако да се у свему има спретност и оптичко-техничка савршеност“ — као што пишу двојица наших критичара (други додаје умесно и „уколико се то уопште могло постићи“!)... Врло мало од свега! Павиљон Пољопривреднога Друштва подељен је звездасто и неугодно; светлост није довољно ублажена, а за неке предмете премало; платна по зидовима и таваници била су сумњиве боје, местимице и прљава (зар нека — „расходована“!); слике су биле бедно повешане: немилосрдно су падале у очи оне искривљене жице!!... Жичицом су чак и они т.з. „каталози“ испрошвани (а они су-исписани!)... Био је то неки „магични прутих“, али не онај са Запада, где су наши „мађионичари“ усавршили своје дарове, већ — дервишки!

Тај први и основни захтев једне уметничке изложбе: да је у распореду одељења, у размештају предмета, у количини светлости и осветљења једна неизбежна хармонија, — тај захтев у Првome Српскоме Салону није био задовољен. Нека ми се нико не изговара „нашинством“ и тобожњим недостатком зграде за овакву изложбу: то су увек празни изговори! Или-или!

Радова има заиста врло лепих: нису ли њихови аутори наши признати уметници? Али, има и таквих какве Бечка Сецесионштина не би узела чак ни за своје — плакате! Гледао си их и сâм и са уживањем си посматрао скулптуре Ђоке Јовановића, радове Р. Вукановића и г-ђе Вукановић; задубљивао си се у оне нежне и пуне слике Муратове (и ако он не задовољава *у свему*); зашто бих ти ја овде редом помињао све изложене предмете?! Па онда, ја сам се и одмакао од тих предмета, те би ми се и гдекоја нетачност омакла. Али живо се сећам радова г-ђице Н. Петровићеве и — чудим се смелости и уметнице и приређивача изложбе!... Може госпођица имати дара, може она постати и славном уметницом, али ово што је изложила — мене буни, и мој суд гласи: не ваља! Та је сецесионштина додијала већ свима, и лекарски би ваљало анализати укус којему се она допада.

Знам да ће ми се рећи: а зашто се ја непозван упуштам у оцену уметничких радова?! Одговорићу само ово: Ако уметници мисле да им није стало до мишљења публике, онда нека никада не приређују јавних изложба! Изложбе су у исто време мерило и за укус публике, као што су и форум за оцену, а нису само за обожавање изложених радова.

Г. П. Ив.

124. *Српски Књижевни Гласник* за 1906, књ. XVI: Б. П. (Богдан Поповић) даје исцрпну оцену прве изложбе групе „Лада“.

ИЗЛОЖБА СРПСКЕ „ЛАДЕ“

У недељу, на први дан Ускрса, отворио је Краљ прву изложбу нашег уметничког удружења „Ладе“. Ова је изложба, у исто време, уопште прва изложба једне уметничке групе у нас; до сада су, као што је познато, излагали само поједини уметници. То је велики напредак према досадашњем, и сваки разуман пријатељ српске просвете радоваће му се искрено.

Како је „Лада“ скорашње удружење и ово њена прва изложба, није ни чудо што „Лада“ не излаже у својој властитој згради или зградици. Али, полако; временом ће и то доћи. Наши су уметници, међутим, Павиљон Пољопривредног друштва, у коме излажу, врло лепо удесили. Преградама, заштитним платном, са којега се слике добро одбијају, поделили су павиљон у осам одељења, од којих је, у главном, свако поједино додељено по једном уметнику. Само су вајарски радови Г. Ђ. Јовановића, врло умесно, размештени још и по другим одељењима. Изложба није велика по броју изложених радова, јер ни број уметника није велики; уз то је мало тескобно намештена; али је спретно удешена, и врло симпатична. Радови су скоро без изузетка, уметнички; то јест показују праве уметничке намере, и нису удешавани да угоде рђавом укусу публике. Уметници који излажу ђаци су модерних школа, и имају колористичке тежње (реч је овде, разуме се, о сликарима). И једно је и друго похвално; треба ићи за својим временом, и треба увек тежити колористичком сликарству. Наши су уметници били у исто време вредни; види се да су сви радили и напредовали од Југословенске Изложбе. И сваки је дао оно што је могао дати; тако да њихова данашња изложба тачно показује каква је наша данашња уметност. И таква каква је, добра је, и ми имамо права бити с њом задовољни; она је здрава и права.

Ми ћемо радове прегледати редом којим иду одељења, полазећи с десна. У првом одељењу, једном од најбољих, излаже Г. М. Мурат. Ми га видимо опет онаквога каквога знамо изодавна, као сликара песника и нежна, али с више снаге но прошли пут, и у исто време с још више нежности и још више вештине. Његово „Гробље“ на Лопуду је уживање за око, нарочито предњи део, то јест скоро цела слика: она мека трава, оне плоче које покривају гробље, онај мирни звоник и његови зидови покривени љубичастим цвећем, све је тако меко сложено, уједначено, хладом који о заласку сунца захвата заклоњене пределе. Мања је, али не мање песничка, а још савршеније уједначена, слика „вечер“ (бр. 2); чисти сиви, прозрачни тонови преливају се с великом нежношћу једни у друге, а из целе слике издваја се једна интима, необично мека, чежњива поезија. Скоро свакој слици Г. Мурата доликовало би (врло мало измењено) мото, које је овом приликом дао једној другој својој сличици; „Erga grá l'ora che... intenerisce il cuore...“ Његови „ликови“ приметно

надмашују његове ликове изложене на Југословенској изложби; крепчи су, здравији и рађени савршенијом техником. Нарочито се међу њима издвајају лик „Дума М.“ и студија за самолик (окренути десно): онај први сликан вештачки смело и темељно, овај други с пуно деликатнога рада у појединостима, у распореду и удешавању светлости и увијању ваздухом. Поменућу између осталих слика још и ону летњу, сунчану сличицу „На води“ (бр. 5), колористички врло свежу и пријатну.

У другом одељењу може се поменути студија „Старац“ од ра-нопреминулога Ђ. Трифуновића, и опет једна студија старца од Г. Д. Павловића и један песнички и уједначен предео „Салитудо“ од К. Војиновића.

Трећи одељак заузимају радови Г. Р. Вукановића. Г. Вукано-вић има најзамашнију слику на целој изложби, свој велики триптих „Молитву“. Г. Вукановић наставља у њој решавање проблема који су га и раније занимали — али их бира још сложеније, и решава их још боље. Задатак је овога пута био врло крупан. Свака слика у триптиху имала је да реши по један проблем осветљења, а све три слике укупно требало је да реше заједнички проблем целог триптиха: сукоб и уједначење хладне и топле светлости. Разуме се да се таквом крупном раду може скоро увек што приговорити, било у погледу колорита, било у погледу композиције линија, која је врло сложена ствар у сликама с многим фигурама. Али је проблем у целини решен, а слика још и пуна лепих појединости; нарочито је лево крило триптиха — молитва Јевреја — врло лепо израђена, и по колориту, и по композицији, и по начину схватања. Да додам и ово, да је Г. Вукановић можда био пристрасан у корист Хришћана; али се не може оспорити да је карактеристика ових разних „молитава“ озбиљно проучена, као што и мисао целе слике заслу-жује сваку похвалу. Поред овог замашног рада, нарочита помена заслужује још и веома лако и свеже израђен пастел „Дана“ (бр. 33), затим крепко моделиран и колористички ефективан лик Г. Д. Го-ђевца, и један добар нацрт, претходна студија за лик Њ. В. Краља Петра.

У четвртном одељењу налазе се неколики вајарски радови Г. Јовановића, о коме ћемо говорити на крају.

Г-ђа Бета Вукановићка испунила је својим радовима, којих има двадесет на броју, пето одељење. Плодност, разноврсност, енер-гија, крепка и поздана техника, и живо осећање и свежина боја, то су, као и на Југословенској Изложби, остале и на овој њене карактеристичне особине. Овога пута је Г-ђа Вукановићка изложи-ла, као нов мотив, први пут до сада, један велики женски акт: „После купања“ (бр. 54), — рад један који јој, и правилним црте-жом и тачном бојом меса, чини сваку част. Но њену крепку техни-ку и њен живи колорит још боље показује једна мала слика њена, „Насмејана девојчица“ (бр. 62). Ово је један од најважнијих радова Г-ђе Вукановићке и ове изложбе. У „Сунчаном зраку“ (бр. 59) вештачки је изведено упадање јаке сунчеве светлости у собу кроз прозор, и њено расипање и јаче и слабије треперење по целој соби. „Пролетњи предео“ (бр. 66) веома је свеж, истинит, и мирно уједна-

чен предео. Од других добрих радова Г-ђе Вукановићке ја ћу још нарочито поменути „Хризантеме“ (бр. 61), с њиховим отменим сребрнстим тоновима, и један лако и сигурно рађен цртеж једне детиње главе (бр. 63).

У шестом су одељењу слике Г-ђице Н. Петровићеве и Г. П. Раносовића. Публика се у овом одељењу смејала; нарочито сликама Г-ђице Петровићеве. Одељење и није добро. Али на сликама није рђаво оно што је публици изгледало најсмешније. Публика се исто тако могла смејати и најбољем вештаку чија би техника била необична. Што код Г-ђице Петровићеве није добро, то је што она ствари узимао олако, и жури се да каже своје уметничке утиске пре но што је сваки пут учинила претходне студије. И цртеж и осветљење, и бележење ваздушне перспективе, траже дуго и пажљиво претходно посматрање и систематично, неуморно, и постепено вежбање. „Вежбање чини вештака“, и ни највећи дар не помаже где се занат није добро научио. Г-ђица Петровићева је иначе показала да није без дара и њене намере су увек уметничке. Шта више у техници својој, она има добрих, смелих, крепких потеза. И то јој не може одузети ничији смех, па ма како гласан био. А на њој је да радом прибави себи оно што јој недостаје.

У седмом одељењу излаже Г. П. Вучетић своје свеже, лако и складно рађене студије сељака и предела. Као што смо већ раније имали прилике констатовати, треперење сунчеве светлости, њена одбијања, ваздушни тонови, „вредности“, на тим су студијама увек врло тачно, свеже, и истинито забележени. Међу тим студијама ваља посебно поменути „Сељака“ наслоњена на дрво, „Сељанку“ у пољу, и нарочито „снежни предео“ при заласку сунца. Ова последња сличица врло је ефективна студија топлих и хладних тонова. Уз то је све рађено врло лако, слободном, и поузданом кичицом. Акт под бројем 47 има много осећања, али није на висини „Акта“ који смо видели на Југословенској изложби. Од ликова, који су слични, нарочито је колористички пријатан лик „Старе госпође“ у српском оделу, и врло добар врло просто, али врло вешто израђен лик једног српског официра; у њему је много дато с мало средстава.

Једини наш вајар који је на овој изложби представљен, то је Г. Ђ. Јовановић. Он излаже повећи број већих и мањих и врло разноврсних радова, међу којима их има неколико изврских, равних његовим најбољим радовима истога рода. Његова велика попрсја Карађорђа, Карађорђа и Милоша (под именом „Васкрс Србије 1804—1904“) и Текелије; рељефи Њ. В. Престолонаследника Ђорђа, Г. Стојана Новаковића (изврстан); маска „Чика Милованова“ (изврсна); мало попрсје „Мога Мирка“ (изврсно); његов споменик Јанку Веселиновићу, његова „Мала Кокета“ и лепо замишљена ваза „Перуника“, чине част њему и Изложби. На свима се види његова одлична карактеристика ликова и форама, његово поуздано знање анатомије, његова вештина моделирања. Али то су познате ствари и није их потребно понављати.

Према свему, дакле, ми можемо поновити оно што смо у почетку рекли, да имамо пуно разлога бити задовољни с нашим уметницима и с овом првом њиховом заједничком изложбом.

Остаје нам само да им пожелимо добрих мецена. Наши људи нису тврдице; кад би знали колико куповањем радова наших уметника користе своме роду, и колико тиме себи за доцније спремају задовољства, ја сам уверен да би их чешће куповали но што већ чине.

Б. П.

(С. К. Г. Београд 1906. књига XVI стр. 626—630).

125. „М“ износи у *Делу* за 1906, књ. XXXIX, своје мишљење о радовима на првој изложби групе „Лада“.

ПРВА ИЗЛОЖБА УМЕТНИЧКЕ ГРУПЕ „ЛАДА“

Овога месеца Београд има једно ретко уживање. То уживање пружи́ла је престоници млађа генерација сликара који живе у Србији и познати наш вајар г. Ђока Јовановић. Они су приредили, у павиљону Срп. Пољопривредног Друштва, од кога су начинили, као неком мађијом, само с мало платна и цвећа, сасвим добар локал за ту циљ, једну изложбу својих досад у Београду не излаганих радова, слика и скулптура. То је једна мала, али доиста красна уметничка изложба. Велико је задовољство које имају њени посетиоци: не само да они могу напајати своје очи великим бројем (око сто) ваљаних уметничких радова и задовољити једну реалну, фактичку потребу образованог човека, него на њој још добивају уверење да сад и ми имамо уметност и да смо и у овом погледу, напослетку, пошли енергично за цивилизованим светом.

Учествује на овој изложби девет сликара и сликарки и један вајар. Ми ћемо бити слободни да, у неколико речи, прикажемо свакога од њих и њихове радове изложене овом приликом. Не претендујемо на исцрпност и на неку савршену тачност; намера нам је да дамо нашим читаоцима једну идеју о овој, првој српској колективној, уметничкој изложби.

Г-ђа Вукановићка изложила је овом приликом од свих сликара највећи број слика. Она је имала и на I. југословенској Изложби највише радова. Према томе, ми можемо с правом, за сада, сматрати госпођу за нашег најплоднијег сликара. Али не излаже Г-ђа В. само највише слика, него она издваја од својих другова по вештини и већом разноврсношћу. У салончићу њој уступљеном имате једну слику с актoвима женског тела, пејзажа, жанр-слика, портрета, цвећа (*Blumenmalerei*). И што је најинтересантније, г-ђа В. негује све ове врсте своје дивне уметности с великим успехом. Она располаже једним драгоценим сликарским талентом, има одличну школу, своју уметност воли свим срцем, и узима је веома озбиљно. Свака њена слика показује богом дано надахнуће, савесну студију, прецизно цртање и беспрекорно сликање (малање). И још, кад смо почели карактерисати њен уметнички рад, она ради лако,

позези су јој поуздани и снажни, боје свеже, схватање врло колористично. Своје сликарске врлине г-ђа В. показује у највишој мери на својој највећој слици „После купања“. Велики је утисак који тај рад чини на гледаоца. Кад га посматрамо из мало веће даљине, нама се чисто чини да су две женске прилике на слици живе. Ко уме, естетички, да ужива у акту и ко зна, каква је вештина радити добре актове, тај ће осетити пред овом сликом емоцију коју изазивају права уметничка дела у срцу човековом. Од осталих слика г-ђе В. без икакве сумње на прво место долази „Сунчани зрак“. То је једна дивна студија, студија у правом, тако да се изразимо, научном смислу те речи, светлости која улази кроз жут застор на простору па се распростире по соби. Портрети су добро погођени и карактеристични. Жанр-сличице особито су допадљиве, као и пејзажи и цреће; г-ђа В. не спада међу оне уметнике који мисле да треба гледати само, како се ради, него она пази јако и на избор предмета који ће сликати, она има јако развијено естетичко и песничко осећање. Радо бисмо проговорили још коју реч и о овим као и осталим Госпођиним радовима, али нам то не допушта простор (ово није изговор) који нам је стављен на расположење.

Особине које чине сликарску индивидуалност г. Мурата јесу благост и нежност, тихост и нека меланхоличност, финоћа и грациозност; отменост, и поетичност. Ви који имате меко срце и деликатну душу, који нагињете сети и сентименталности, који хоћете не само да вам сликар да добро израђену женску прилику, верно насликан пејзаж итд., него и елегантну, љупку, лепу женску прилику, и пејзаж по ком ће ваше око блудити у заносу, који тражите на слици поезију и хоћете да вам сликар управо пева кичицом, г. Мурат ваш је сликар! Ви бисте свима сликама на овој изложби јачачно претпоставили „Вечер“, која представља једну дивну главу у профилу, с грчким носом и распуштеним меким власима, и иза ње обаду и море који се пружају далеко, далеко, и „Пролетно сунце“, пандан „Вечеру“, и „Конавоку“, с њеним љупким и милим лишћем, с красном црвеном капицом на глави, с лепим везеним украсима на грудима, даље, онај пејзаж који онако лепо илуструје једно песничко место из Данта, па портре г-ђе С. К., једне даме оригиналног изгледа и не обичног израза, обучене у црвену хаљину, посађене на црвену фотељу и која се издваја од црвеног позађа, напоследку „Шуњ“ (гробље на Лопуду), највећи рад г. Мурата, једну меланхоличну слику која представља гробље с неколико гробница покривених великим плочама, с једним звоником, и с тужним чемпресима и кипарисима.

Г. Мурат својом кичицом потпуно влада. На његовим песничким сликама техника одговара песничким мотивима. На последку да поменемо да су његове најјаче ствари на овој изложби биле свакојако поменута „Вечер“, једна слика особито добро, како Немац каже, *gestimmt* и израђена врло меко, и портре „Д. М. А.“, насликан с много крепости и свежине.

Г. Вукановић надмаша, како нам се чини, остале наше сликаре даром за компоновање. Још он, изгледа има највише склоности да улази дубље у душу човечју и да ради слике већих димензија.

То се види, на овој изложби, из његове слике „Молитва“, као што се видело на I. Југословенској Изложби из „Дахија“ и „Првих Жртава“, којих ће се несумњиво сећати сваки посетилац те изложбе. „Молитва“ је највећи сликарски рад на првој „Ладиној“ изложби и с куд и камо већим бројем фигура но на другим изложеним сликама (десет, док на другим има највише две). Г. Вукановић је хтео да нам на овој слици представи како се моле Богу Хришћани, Јевреји и Мухамеданци. Он је свакој вери дао засебну слику, али је те слике повезао уједно, дакле начинио је један триптих. Рећи ћемо одмах да та веза није ни пошто само механичка; г. Вукановић је успео да начини од своје три слике једну органску целину. Композиција слике је врло успела. Проблем осветљења који је себи поставио г. В. да реши по овој ствари — али то њему није главно, главно му је молитва — и који се састоји у том да „штимује“ (stimmen) три разна осветљења појединих делова његовог триптиха, решен је сасвим добро. Били бисмо непотпуни, кад не бисмо рекли и то, да „Молитва“ прави један врло колористичан утисак. Осим ове слике изложио је г. В. још неколико портрета, затим један пастел и неколико цртежа-студија. Од свих тих радова јамачно је најбољи пастел, који је потпуно израђен (ausgefürt) и који се одликује великом мекотом. Заслужује помена и цртеж Њ. В. Краља, који је добро погођен и изразит.

Г. Вучетића декорише декоративност. Он се више задржава на спољашњости, на површини, него што улази у унутрашњост ствари. То није зато, како би се могло помислити, што г. В. ради брзо, што се жури да што пре доврши слику. Не, то је у његовом уметничком дару, то је таленат своје врсте, дабоме такођер драгоцен. Ипак је он дао и неколико слика које показују да он уме да види и оно што је под површином, да уме да загледа и у дубину. Г. В. много портретира. Чини нам се да неки од његових портрета не личе сасвим, например портре Њ. В. Краља, и портре под бр. 32. Ове портрете канда надмашују портрети бр. 33 и бр. 35. Најбоља слика г. Вучетића су, по нашем мишљењу, „Студија предео“, „Пироћанчева вила“ и један акт, једна нага женска прилика окренута гледаоцу леђима; последња слика подсећа нас на неке актове г. Вучетића који су били изложени на I. Југословенској Изложби.

Осим ових сликара изложили су били на овој изложби своје радове још и К. Војновић, г-ђица Надежда Петровић, г. Ранос, г. Д. Павловић и, нажалост већ покојни Ђ. Трифуновић. К. Војновић је изложио једну малу, поетичну, а ла Мурат израђену, слику која представља један усамљен, пуст предео. Г-ђица Петровић заступљена је једним не малим бројем слика. Она није без сликарског дара. На неким њеним сликама има неколико добрих потеза, који показују да би она могла добро да ради. Али, ако она хоће да дџ достојан израз свом несумњивом живом осећању, песничком надахнућу и сликарским упечацима, ако хоће да има жељени успех, она мора да поклони више пажње цртању и више да студира. Од даровитости, ако се не удружи с учењем, нема велике користи. Г. Ранос своје две слике, канда, није радио по природи и тако нам он

није дао прилике да видимо његове уметничке особине. Радови г. Павловића су студије које нам дају наду да ће нас и г. Павловић с временом обрадовати којим добрим радом. Од Трифуновића изложене су три главе. Оне су солидни академски радови.

А шта да кажемо за Ђ. Јовановића? Да кажемо да је врло плодан вајар? Али то је добро познато. Да увек одлично анатомију проучи? да моделира изврсно? да је пун темперамента? да портретира мајсторски? да уме да komponује ваљано? И то нећемо, јер ко је тај који не зна да је г. Ђ. одличан вајар? Ми ћемо се задовољити да само побројимо неке од његових изложених радова. Поменућемо групу „Васкрс Србије 1804—30“, која представља погрсја Кара-Ђорђа и Милоша, бисту добротвора Текелије у натприродној величини, „Пољско цвеће“ (споменик писцу „Пољског цвећа“ неумрлом Јанку Веселиновићу), два дивна погрсја (величина мања од природне), „Мој Мирко“ и „Г-ђица Лули“ итд. итд.

Не верујемо да има икога ко је отишао незадовољан с ове изложбе, не сумњамо да је сваки који је ову изложбу посетио био усхићен, гледајући толике уметничке производе наших уметника. Свакојакo многимa је још из једног разлога било топло око срца. За кратко време у Софији ће бити приређена II Југословенска Изложба. Кад наши уметници изложе на тој изложби ове слике и скулптуре, које су изложили на овој нашој изложби, Србија ће бити у Софији достојно заступљена. Можемо ли се тиме не поносити и томе не радовати.

М.

Дело, Београд, 1906, год. књ. XXXIX, стр. 131—135.

126. *Штампа* од 1. V 1906. објављује да је изложба групе српских уметника „Лада“ затворена, с подацима о броју посетилаца и откупљеним делима. Обавештење потписано са „С“.

УМЕТНОСТ

Изложба „Ладе“

Јуче у 6 сати по подне затворена је изложба слика наших сликара, која је трајала пун месец дана у павиљону Српског Пољопривредног Друштва.

За то време посетило је изложбу 1931 лице. На каси је било прихода од улазница 760 динара. Међу посетиоцима био је велики број ђака, који су улаз плаћали не по пола динара већ по 20 п. д., те због тога није приход већи.

Од купаца је једини г. д-р Воја Вељковић купио неколико слика. Осим њега купили су по једну слику г-ђица Ђорђевићева, г. Матавуљ и г. Белић.

Жалити је што материјални успех није био већи. Она маса људи, која за два сата врши другу уплату акција, људи који зарађују и кад земљи иде добро и кад је рђаво и који на лумповања и по кафешантанима просипају новац до кога су дошли они или њихови оцеди и без труда и без икаквог знања, — нису се ни видели у изложби, а још мање да су што купили и помажући уметнике помогли и нашу уметност.

Још култура не може да разбије простоту и хивтинизам.

Идући пут биће, ваљда, боље.

С.

Штампа, Београд, 1. Мај 1906, Број 119.